

WERELD IN WORDING

EERSTE BLOK.

C.

DE DWAASHEID VAN DE POLITIEK.

Wij weten allemaal wat politiek is, tenminste dat denken we. In deze tijd betekent het een groep mensen, die in naam van een groot aantal mensen besluiten nemen welke die andere mensen nooit genomen zouden hebben. In het begin was dat toch wel een beetje anders.

Politiek ontstaat overal. Het zit in het woord poli; waar dus vele groepen en factoren aan het werk zijn. Als we kijken naar de aller-eerste stamverbanden, dan is daar eigenlijk ook al sprake van politiek, al is dat dan wat men noemt machtspolitiek. Want daar wordt voortdurend gemanoeuvreed tussen het opperhoofd (de aanvoerder van de krijgers) en de priester (de aanvoerder van de geestelijke machten). Deze strijd nu, hoe vreemd het ook moge klinken, duurt tot vandaag de dag voort.

Er zijn altijd twee fracties, twee delen. Het ene deel gaat uit van God en beroept zich voor zijn macht op de godheid. Het andere deel ha-seert zich in feite op de zeggenschap, die hoe dan ook over andere mensen is verworven. Het is duidelijk dat deze politiek in een patriarchaal geheel, zoals dat bij herdersvolken bestaat, niet al teveel kansen maakt. Hier is de politiek dan ook verworden tot de intrige. Het gaat er hier om dat, als je het niet eens bent met de baas je hem zulke rare besluiten laat nemen dat iedereen zegt, dat hij niet deugt. Dan komt zijn zoon aan het bewind en als die nu maar jong genoeg is, kun jij misschien zorgen dat die zoon doet wat jij wilt.

Deze zelfde manier van werken speelt ook een grote rol in vele van de vroegere rijken. Als u tegenwoordig spreekt over regering, dan denkt u toch wel een beetje aan een Eerste en Tweede Kamer en op de achtergrond bureaucratie, technocratie en een stel ministers die als de toppen van een ijsberg boven het onkenbaar gemanoeuvreed uitsteken. Maar eigenlijk was het altijd zo, dat men de heerser zag als iemand met een goddelijk recht. In beperkte mate is dat in uw land bij velen nog het geval. Voor God, voor vorst of vorstin en vaderland. Dat gaat in die volgorde, de volgorde van belangrijkheid. Eerst komt God, dan van God afgeleid de vorst en van de vorst weer afgeleid zijn grondgebied: het vaderland.

Die situatie is duidelijk als we kijken naar Egypte. In Egypte hebben we de farao's, de koningen. Deze stellen zichzelf voor als zonen van de goden. Trouwens, niet zo lang geleden gold datzelfde in Japan nog voor de daar bestaande heerser. Deze zonen van goden kun je natuurlijk nooit afzetten. (Je kunt hen wel afzetten, maar niet van de troon.) De invloed die je wilt uitoefenen moet je dus op een slinkse manier doen. Toch zou ik dat ook onder politiek willen onderbrengen.

Er is hier geen sprake van een parlement, alleen van een hofhou-

ding. Maar elke partij, die bepaalde belangen verdedigt, heeft wel degelijk haar pressiegroepen. Omkoperij was in die tijd net zo gebruikelijk als in uw dagen. Grote belangengroepen, zoals priesters, kochten bepaalde hovelingen om om de farao aanhoudend te vervelen met verhalen over de verdiensten van deze of gene tempel of de noden van deze of gene godheid. Steden, die bepaalde belangen hadden, waren eveneens bereid om mensen om te kopen. Je betaalde dus eigenlijk voor lobbyisten. De lobby is dus eigenlijk veel ouder dan de rest van de politiek. De belangengroepen behartigen hun eigen interessen in de tijd van de ruitervolken. In de tijd van de oude beschavingen waarvan u nog maar een enkel stukje terugvindt, bloeiden de stadstaten en wat dies meer zij. Wat zien wij dan langzaam maar zeker nu gebeuren?

Er ontstaan machten naast de eigenlijke machthebber. Er is nog altijd iemand die het voor het zeggen heeft. Ook is dat zo bij de Grieken. U denkt waarschijnlijk aan de Grieken als de voorvaders van de ware democratie. Maar een democratie ging nooit verder dan bij u de mogelijkheid in een kleine gemeente om middels de gemeenteraad beslissingen te nemen; dan mag iedereen zijn zegje zeggen, verder komt men niet. De werkelijke machthebbers waren nog steeds de vorsten. Meestal waren ze gelijktijdig de aanvoerders van de krijgers. Eerst toen de handel - vooral aan de Middellandse Zee - zich steeds meer ging uitbreiden, werd het absolute gezag eigenlijk aangetast.

Dat absolute gezag namelijk was afhankelijk van middelen, geld. De handelaren hadden wel geld, maar een groot gedeelte van hun bezit - en dat was nu juist het mooie - bevond zich niet binnen de grenzen van zo'n klein staatje. De vorst moest dus wel vriendelijk doen om er iets van te krijgen; en daarvoor verleende hij gunsten.

Zo ontstonden de standen-rechten, die voor een groot gedeelte later in Europa zelfs nog onder Karel de Grote een rol blijven spelen. Het is een zeker soort adel. Denkt u echter niet dat adel altijd betekent: afstamming uit een oud geslacht. Adel was in het verleden iets wat je eenvoudig kocht. Als je zo'n duizend jaar geleden vorst wilde worden, dan was dat helemaal niet moeilijk. Je kon naar de Balkan gaan, naar Italië of Spanje en daar kocht je een titel. Dat kon dan op twee manier geschieden: of je kreeg een gebied toegewezen, eigenlijk een stuk grond waaraan een titel verbonden was, of je kocht je a.h.w. in een familie in die adels-rechten had en dan was je vanzelf ook van adel.

De situatie ontplooit zich meer en meer. Wij krijgen nu Rome. Rome is voor velen toch wel het voorbeeld van wat er mogelijk is. Daar was een Senaat. Maar wat was die Senaat eigenlijk? Die was niet, zoals ze pretendeerde te zijn, de representatie van het volk. Ze bestond uit edellieden, patriciërs.

Deze patriciërs hadden niet allen evenveel rechten. Maar elke patriciër was ook de patroon van een aantal burgers van Rome. Met andere woorden: hij onderhield hen, hielp hen, gaf hun raad, beschermde hen. In ruil daarvoor steunden ze hem, zodat de rijken in die tijd zich een zetel in de Senaat kochten. Daar waar het mogelijk was, kochten ze ook hun gelijk en als dat niet mogelijk was, dan was er wel weer de mogelijkheid van de intrige eventueel gevolgd door de politieke moord. Dat was in die dagen een ontzettend veel voorkomend iets.

Wanneer iemand in de Senaat allerlei vervelende dingen zei, dan was er altijd wel een vorst, een heerser, die je kon duidelijk maken dat zo iemand iets lelijks over hem had gezegd, of dat hij niet alles had afgedragen wat hij moest afdragen, of dat hij misschien plannen had om zelf op de troon te komen. Er werd dan iemand gestuurd, die hem een mooi geschriftje bracht. Was hij een patriciër of een burger, dan had hij de keuze: zichzelf te vermoorden of vermoord worden. De meesten hielden de eer aan zich in die tijd; dat was nu eenmaal zo. Dit alles is eigenlijk de grondslag van

het politieke spel van vandaag.

Het klinkt misschien wat vreemd, als je zegt dat "het mes in de rug" een politieke traditie is. U bent misschien de "nacht van Schmelzer" al vergeten of u hoopt dat zoiets binnenkort weer gaat gebeuren. In feite is dit: een ander door middel van handigheidjes of intriges uit het zadel werpen gewoon een basisbeginsel van de politiek. Want politiek is niet, zoals men veronderstelt, vooral de kunst van de discussie, de kunst om het ten slotte met anderen eens te worden. Politiek is de kunst om van de aanwezige macht zoveel naar je toe te halen dat je daardoor anderen kunt uitschakelen. En dat is nu juist de grootste dwaasheid die er in de politiek kan bestaan.

Als je samenwerkt, dan zul je jezelf moeten beperken, dat is duidelijk. Maar in de samenwerking kun je iets waarmaken. Als iedereen erin gelooft, als iedereen erachter staat, dan kan elk volk onnoemelijk veel bereiken. Maar als bepaalde groepen zeggen: ik wil dat wel doen, maar mijn belangen gaan voor, dan ontstaat er een situatie waardoor je ten slotte moet zeggen: Den Uyl was een achtenswaardig man. Ik ben niet gekomen om over hem te rouwen. Ik ben niet gekomen om over hem te oordelen. Ik wil hem zelfs niet rechtvaardigen. Welke vrije variatie op de bekende toespraak uit Julius Caesar misschien duidelijk kan maken hoe ik erover denk.

Macht is iets wat in feite fictief is, zo vreemd als het lijkt. Macht namelijk is niet te grijpen. Macht bestaat zolang je over voldoende andere mensen beschikt die bereid zijn hun eigen oordeel, hun gevoelens te vergeten. Maar dan is die macht geen werkelijke macht. Ze is altijd gebaseerd op de een of andere vorm van dwang, van terreur. Het is politiek gewoon ondenkbaar dat je de macht opzettelijk afgeeft. En dat is ook het grote gevaar daarin.

Als we denken aan de Franse Revolutie, dan lees je in de geschiedenisboeken alles over de edelen die zo slecht waren voor het gewone volk. Nu, netjes waren ze niet. Maar er zijn ook Kamerleden die nog ergere dingen zeggen, als een agent van politie hen in de weg staat. Dus dat maakt ook niet zoveel uit, vind ik. Neen, het essentiële van de zaak was dit:

De adel had de macht. Die macht bestond uit het intrigeren aan het Hof van de koning. Er was een betrekkelijk klein deel van de werkelijke adel regelmatig aan het Hof aanwezig. Dit kleine deel kon dan spelletjes spelen waardoor men besluiten kon afdwingen, bepaalde mensen kon vervolgen, anderen aan een baan helpen en al die dingen meer. Nu ontwikkelde zich op den duur een nieuwe relatie dank zij het werk van allerlei mensen, misschien ook van de drukpers die anderen hebben voorgelicht. Er was de geestelijke stand, zeker. Maar de geestelijke stand was afhankelijk van Rome en niet van de vorst. De machtsverhouding tussen een vorst en Rome werd weerspiegeld in de machtsverhouding tussen de geestelijke of tweede stand en de adel. Er ontstond nu een derde stand.

Die derde stand was het gewone volk. En niet eens omdat de gewone mensen wat te zeggen zouden krijgen, maar doodgewoon omdat er een middenstand was. Die middenstand had geld, beschikte over de goederen die de adel nodig had. Men kon haar dus niet alle zeggenschap zonder meer ontnemen. Maar ze moesten dat wel heel beleefd en netjes doen, want de adel wilde de macht behouden. En daaraan is de adel ten onder gegaan.

De illusie van de onaantastbare vorst, ach, die zie overal steeds weer oprijzen. Ten slotte is een vorst (met excuses aan alle nog gekroonde hoofden) niet veel meer dan een vaandel dat wappert boven het fort van de intriges der machtigen.

Nu moet u proberen te begrijpen wat er gebeurt. Je kunt bepaalde mensen tot een bepaalde mate belasten. Je kunt hun dus vrijheden of rechten ontnemen. Zolang ze namelijk nog de hoop hebben er beter van te worden, zullen ze die beperkingen nog wel aanvaarden. Zij denken: ik kan daarboven uit komen. De grote fout van de Franse adel was dat ze een gesloten stand werd.

Het was dus voor een burger niet mogelijk om in de adel in te trouwen.

Al had je nog zoveel geld en goed, je was gewoon een nul.

Ook de geestelijkheid werd meer en meer het voorrecht van de adel. De ondergeschikte plaatsen konden wel worden ingenomen door burgermensen, dat is waar, maar die hebben toch nooit een belangrijke post kunnen bezetten. Daardoor ontstond die enorme intrige, want beide standen beschouwden zich als een gesloten geheel, alleen aansprakelijk tegenover zichzelf. Het is te vergelijken met de medische stand in deze tijd, waarvan zeer veel leden zeggen: Ik heb niets te maken met mijn patienten. Ik heb te maken met het oordeel van mijn collegae en verder niet. Als ik weet dat ik het goed doe en zij zeggen dat ik het goed doe, dan heeft niemand verder iets te zeggen.

Zo was het met de adel ook. Het resultaat was dat de derde stand eigenlijk steeds meer in de verdrukking kwam vooral toen het Hof steeds meer nodig had en de adel eveneens meer middelen wilde gebruiken voor eigen luxe, voor haar eigen manier van leven. Het is uit de middenstand en niet uit de arbeidersstand, zoals u misschien zou denken, dat de Jacobijnenloges zijn ontstaan en ten slotte de Revolutie tot uitbarsting kwam.

Het is altijd weer hetzelfde. Als u kijkt naar b.v. Duitsland, om even een ander voorbeeld te gebruiken, dan kunt u zeggen: Dat Duitsland met Hitler en consorten is toch maar een slecht volk. Helemaal niet. Het was de situatie.

Duitsland had geen middelen meer. Er waren geen mogelijkheden meer. Denk maar eens aan de inflatie toen je $1\frac{1}{2}$ miljoen mark moest betalen op een gegeven ogenblik om een postzegel te kopen. In dat Duitsland waren alle standen erbij betrokken. Niet alleen de arbeiders maar net zo goed de middenstanders, ook de beter gesitueerden, de fabrikanten zelfs, de landadel. Ze hadden dus niets. En als er een vacuum is, dan kan een ieder die beloften doet mensen meekrijgen. En als je die beloften kunt vervullen - althans schijnbaar kunt vervullen, ook al is het maar voor korte tijd - dan kun je een machtsapparaat opbouwen. Dat is wat daar is gebeurd.

U moet niet denken dat Duitsland in 1930 bestond uit Nationaal-Socialisten. Het Nationaal-Socialisme was een kleine minderheid meer niet. Maar het was een groepering, die nieuwe waardigheid beloofde; die tegen een verslagen volk dat arm was en geen uitweg wist, dat onder de problemen van werkloosheid, kapitaalsvlucht, bezitsvervreemding gebukt ging, zei: Wij zijn wat waard en wij kunnen dit terugwinnen. En dan was daar ook nog de op zichzelf onrechtvaardige Vrede van Versailles; dat was meer dan genoeg.

Hitler kwam aan de macht. Maar hoe kwam hij aan de macht? Niet als een revolutionair. O, er is gemanipuleerd en geïntrigeerd, zeker. Maar de man kwam wettelijk aan de macht, vergeet u dat niet. De hoop van het volk was gericht op dit nieuwe nationale denken. Er was een man die dit verpersoonlijkte. Een man die een groot redenaar was. Dat kunnen we nu wel ontkennen, maar de man wist elke tekst aanvaardbaar te maken. Als deze man gewoon het ABC had opgezegd op de manier waarop hij zijn toespraken placht te houden, dan had hij een heel stadion vol mensen hysterisch kunnen maken. Dat was zijn kracht. Deze man kon daardoor allerlei maatregelen nemen die eigenlijk net niet helemaal juist waren. Hij deed dus dingen die eigenlijk nauwelijks door de beugel konden, maar de resultaten daarvan waren groots.

Denk aan de manier waarop ze wegen hebben aangelegd. Denk aan de manier waarop iedereen weer de kans kreeg aan het werk te gaan. Zeker, het was op kosten van de rijkere, maar op dat ogenblik groeide er iets. De exportpositie van Duitsland werd beter. De politieke status van Duitsland was weer rijzende. Met andere woorden: men kon weer wat meer druk uitoefenen. En hoe groot de mogelijkheid tot druk uitoefenen was, moge blijken uit het feit, dat b.v. de bezetting van Saarland, dat stuk van het rijk dat men bij het vredesverdrag had verloren, geen enkel werkelijk verzet heeft opgeroepen. Men zag gewoon in Duitsland een sterke tegenstander.

De gewone middenstanders, die een hele tijd niets dan armoede en ellende hadden gekend, zagen nu weer de mogelijkheid om met het een of ander schip (al heette dat Kraft durch Freude) even naar de fjorden of naar de Azoren te gaan. Men kon weer reizen, trekken, in de vrije natuur zijn vakantie doorbrengen; wat voor heel veel mensen, zeker in de grote steden, nooit mogelijk was geweest. Anderen konden eindelijk eens in Berlijn flaneren. Ze konden in een grote stad theatervoorstellingen bijwonen. Dat trekt. Het is eigenlijk het oude Rome: brood en spelen.

Je kunt zeggen: Hitler heeft het volk achter zich gehad. Natuurlijk heeft hij het achter zich gehad, maar hij gaf hun ook wat. Hij deed het niet voor niets. Ondertussen was het hem daardoor mogelijk zijn macht uit te breiden.

Nu heeft hij daarbij enkele zuiver politieke streken uitgehaald, zoals de moord op Röhm en de zijnen, de moord op de hoofden van de Stahlhelmen en de oude Garde. De revolutionairen werden er gewoon uitgehaald; ze werden doodgeschoten. Maar Hitler had een noie verklaring en hij had het machtsapparaat. Hij kon steeds meer mensen bijeenbrengen, die alleen op zijn woord reageerden, die niet meer spraken van recht, van redelijkheid, maar die alleen nog spraken over "onze leider". Daardoor werd het mogelijk Duitsland inderdaad verder te ontwikkelen. Alleen ging de man te ver.

Hitler had geen begrip voor hetgeen hij werkelijk deed. Indien hij Oostenrijk met rust had gelaten, dan was het probleem Dantzig wel op te lossen geweest. Het is de bezetting van Oostenrijk waardoor de hele zaak eigenlijk een beetje in moeilijkheden is gekomen. Alleen het feit, dat hij zijn vaderland wilde inlijven bij zijn nieuw machtsgebied Duitsland, heeft hem de nek gebroken. Sentimenten misschien, zelfoverschatting. Daar begint dan in feite de oorlog.

Als je zo kijkt, zeg je: Waar liggen dan de dwaasheden in de politiek? Je kunt er genoeg opnoemen. Het beste systeem is, zo vreemd als het ook moge klinken, een anarchie. Dat wil zeggen: een maatschappij zonder hiërarchische verhoudingen. Daar komt het op neer. De meeste mensen denken: dat is chaos. Maar dat hoeft het niet te zijn. Het is alleen zo, dat niemand een rang heeft waardoor hij gezag uitoefent; hij kan dat alleen doen door zijn bekwaamheden. Maar een anarchie komt niet tegemoet aan de machtsbehoefte die in zoveel mensen leeft. Daarom kennen we de patriarchale vormen, de oligarchie en dergelijke.

Hier is de neiging aanwezig om alle mensen onmondig te houden. De leider of de vorst wordt een vader-figuur. Dat was bij Vadertje Tsaar zo en dat was bij Adolf zo, maar zelfs ook bij mensen als Alexander de Grote. Al die mensen waren dus de vader-figuur; streng maar rechtvaardig, goedertieren, kortom, God de Vader in menselijke vorm. In een dergelijke gemeenschap ontstaat een absolute vervreemding van de werkelijkheid. Een aardig voorbeeld daarvan is Stalin.

In de ogen van de gemiddelde Rus was Stalin een vriendelijke man, meestal gekleed in een stralind witte uniform, die als een soort uit de hemel neergedaalde Marxist zijn zegenende en beschermende hand over het volk uitstreekte, overwinningen behaalde en hen voerde tot nieuwe prestaties. Was de man dat werkelijk? Helemaal niet. De man was heel anders. Zo was het ook met Hitler. En zo is Koningin Juliana eigenlijk, maar op een andere manier, helemaal niet wat men van haar maakt: de moeder van het vaderland, maar eerder iemand die met een enorm gevoel van verplichting representeert en probeert ondanks het gevoel uithangbord te zijn, toch nog een beetje invloed te behouden om ergens nog iets te betekenen.

Er zijn natuurlijk andere benaderingen. Men spreekt dan vaak over de democratie als een van de belangrijkste richtingen. Maar is dat wel waar? Kijk, Demos (het volk) regeert natuurlijk wel, maar het volk regeert slechts in zoverre dat het de regeerders kiest terwijl het niet in staat is van

tevorende juistheid van zijn keuze na te gaan. Eigenlijk komen we veel eerder in de richting van wat we een theocratie (godsregering) kunnen noemen. Hier heeft men alle niet-redelijke standpunten onmiddellijk verklaard door te zeggen: "God is de Ehige aan wie wij verantwoording schuldig zijn. Gods wil is datgene wat wij zeggen." Er zijn er in Israël die zeggen: "Israël mag nooit meer een stukje grond prijsgeven. Integendeel, wij moeten groter worden." Imperialisme zou men zeggen. Maar zij verklaren hun dwaasheid door te zeggen: "Want dit is Gods wil, zo lezen wij het in de Schrift." En daar hebben ze hun argumenten voor; wat natuurlijk kolder is.

God als regeerder aanstellen wil zeggen, dat je eigenlijk een abstractie neemt en daaraan een gezag ontleent, terwijl je niet voor dit gezag aansprakelijk bent tegenover andere mensen. Maar dan zitten we bij de theocratie eigenlijk in de buurt van andere op systemen gebaseerde leringen.

Neem het communisme. Dit heeft heel veel goede dingen, indien het uitgaat van de mensen. Maar op het ogenblik, dat wij een bepaalde leerstelling nemen en daaraan het recht ontleenen een ieder, desnoods met tanks, te onderwerpen aan hetgeen wij juist achten, zijn wij eigenlijk theocraatjes geworden. We grijpen eveneens naar die wonderlijke achtergrond. En dezelfde mooie redenen voor hetgeen ze doen, kun je horen van alle dictators.

Als de heer Foster spreekt over de bijbelse waarheid waarin zijn apartheid der rassen noodzakelijk is, dan speelt hij ook de theocraat en probeert op de een of andere manier ook dictatoriaal op te treden. Hij houdt geen rekening met de mensen maar alleen met het beginsel. En gaat u nu eens kijken in Argentinië, Brazilië, Chili of waar u ook maar wilt. Wat vindt u daar anders?

De dwaasheid van de politiek is, dat zij bezeten van de macht voortdurend de essentie (de mensheid) uit het oog verliest. Zij denkt niet in termen van mensen maar van normen. En deze onmenselijkheid van de politiek is wel haar grootste dwaasheid.

Die dwaasheid kun je stoffelijk misschien nog wegrekenen. Je kunt zeggen: Als we aan de macht zijn, dan kunnen we in ieder geval veel tot stand brengen. Maar dat tot stand brengen is zo relatief. Wat moeten wij nu b.v. beginnen met iemand die alles tot stand heeft gebracht in een communistisch, socialistisch, nationaal-socialistisch, imperialistisch of welk ander systeem dan ook? Die man gaat dood en komt aan onze kant. Hij heeft dan geen macht meer, maar is door zijn machtsbehoefte geconditioneerd. Hij kiest dus altijd een situatie waarin sterke machtsverhoudingen bestaan. En dan zie je pas goed hoe stom dat is. Want als je een situatie kiest waarin sterke machtsverhoudingen bestaan, dan is het bijna zeker dat je zelf aan die macht onderworpen zult zijn. Je kunt niet geboren worden als heerser. Het resultaat is, dat je enorm veel ellende ondergaat.

Een ander voorbeeld van de gevolgen is dit: Zolang je uitgaat van de theorie, van de stelling, is het allemaal heel mooi. Dan kun je zelfs de Inquisitie in welke vorm en in welke tijd dan ook zonder meer rechtvaardigen. Maar wat moet de inquisiteur denken, als hij doodgaat en opeens zich gaat realiseren wat het lijden dat hij anderen heeft aangedaan betekent? Dat is een heel andere situatie.

De dwaasheid van de politiek is gelegen in de beperktheid van haar visie. Zelfs als ze een visie heeft voor duizenden jaren, zoals sommige kerken en systemen wel pretenderen, dan nog houdt ze geen rekening met het feit, dat elk individu een direct deel is van een kosmisch bestaan. En dat het individu niet aan de aarde en aan de wetten van de aarde gebonden blijft, maar op een andere manier zal moeten leven.

Ik vind het ook zo krankzinnig, dat de mensen niet voor hun opinie durven uitkomen. Als je iemand zegt: God verbiedt het voetballen of het

gemengd baden op zondag, dan is dat toch eigenlijk belachelijk. Stel je God voor als suppoost bij een zwembad! Of als iemand die daar gewoon voetballers staat weg te jagen. Dat is toch dwaasheid. God vraagt dat helemaal niet. God vraagt harmonie en vreugde. Nu geef ik toe dat je die eerder in een zwembad dan op een voetbalveld zult vinden. Maar toch gaat het om harmonie. Het is de eenheid, de samenwerking, of je dat nu naastenliefde noemt of erkenning van de goddelijke wet of de vervulling van de verplichting of het volgen van de juiste paden en het steunen op de juiste pijlers het blijft hetzelfde. Het gaat om de eenheid onder de mensen. De politiek speculeert juist op de verdeeldheid onder de mensen.

Men zegt de ene keer dat men polariseert en de andere keer dat men het niet doet. Polarisation is eigenlijk niets anders dan een wanhopige poging om een macht te verkrijgen die men vreest zich zelfs als mogelijkheid te zien ontglippen. Het is het erkennen in de politiek dat het tij aan het veranderen is en dan gauw proberen door het verscherpen van de tegenstellingen nog een aantal volgelingen te winnen. Dus is polarisation wat dat betreft eigenlijk helemaal niet zo intelligent als het lijkt.

We hebben echter ook de compromissen. "Wij zullen jullie sociaal programma aanvaarden, als jullie onze christelijke beperkingen daarop eveneens zullen aanvaarden." Dan blijft er toch niets van over. Dat is geen samenwerking, dat is koehandel. De dwaasheid van de politiek ligt juist daarin, dat ze het beginsel van het menselijk bestaan niet beseft. En ofschoon dit misschien enigszins afwijkt van wat u in dit onderwerp verwacht zoudt hebben, wil ik ook daaraan enige woorden wijden.

Elke mens behoort tot een bepaalde stoffelijke karakteristiek. Of u dat nu uitdrukt in sterrenbeelden of in kosmische golven, zal mij een zorg zijn. Elke mens behoort kosmisch (dus ook in zijn geestelijke voertuigen) tot een bepaalde ontwikkeling. Nu is het wonderlijke, dat astrologisch één enkel type het nooit kan maken. Je kunt niet zeggen: Een Stier b.v. is in staat het in de wereld in z'n eentje of met andere Stieren voor elkaar te brengen. Daar heeft hij gewoon de kwaliteiten niet voor. Onder andere heeft hij een te grote behoefte aan de materiële geneugten des levens. Je kunt ook niet zeggen: Hij wordt voortdurend tussen uitersten heen en weer geslingerd. Hij is niet zeker. Balans en Gemini eveneens. Dat is wel waar, maar alleen kun je het niet maken. Je hebt er andere typen bij nodig. Zelfs stoffelijk gezien zijn al die verschillende mentaliteiten, geneigdheden, de zuiver hereditaire en ook kosmische eigenschappen noodzakelijk, omdat een samenleving zonder dit niet mogelijk is.

Hetzelfde geldt voor de zeven Stralen. Elke Straal op zich kan groot, machtig zijn. Ze kan een directe uitstraling van het Goddelijke zijn. Maar het Goddelijke is wit. Pas wanneer de kleuren met elkaar harmonisch zijn, wordt in het geheel der kleuren het wit kenbaar. God, de Totaliteit, het werkelijke Bestaan kan alleen kenbaar worden, indien degenen die tot de verschillende kleuren behoren zich niet tegen elkaar afzetten, maar met elkaar een harmonie vormen en een totaal beeld creëren waarin dan opeens het wit weer manifest kan worden. De basisbehoefte van de mens is dus in de eerste plaats harmonie. Het is de erkenning van de noodzakelijkheid van de anderen, ook als dat betekent dat daarmee je eigen invloed sterk afhankelijk wordt gesteld van anderen en niet van abstracties die jij hebt uitgedacht.

In de kosmische wereld, of als u wilt de geestelijke of de eeuwige wereld, kunnen daarom dergelijke manoeuvres nooit bestaan. Politiek is alleen denkbaar op menselijk verstandelijk vlak waarbij emoties redelijk vermomd worden gehanteerd als argumenten om eigen drijfveren te rechtvaardigen.

Wij hebben echter elkaar nodig; we kunnen niet zonder elkaar bestaan. Wat moet b.v. een agent doen, als er geen verkeersopstoppingen of ver-

keersovertreders zijn? Wat moet een rechercheur doen, als er geen dieven en moordenaars zijn? Zo'n man is werkloos. Hij heeft geen betekenis meer. Hij moet dus wat anders worden. Kun je burgemeester zijn in een onbewoond dorp? We moeten begrijpen dat dat allemaal samenwerkt; het moet allemaal in elkaar passen.

Het wonderlijke in de politiek is nu dat ze - ofschoon de samenwerking onvermijdelijk is - voortdurend probeert de noodzaak te ontkennen. Ze beseft niet hoe essentieel de wisselwerking tussen allen op deze wereld is en dan laat ik het geestelijke maar even buiten beschouwing. Juist daarom proberen allen hun eigen kant te bevoordelen.

U leeft in een maatschappij waarin op het ogenblik strijd is tussen werkgever en werknemer. Maar kan de werknemer bestaan, als er geen werkgever is? En kan de werkgever ooit iets bereiken zonder werknemers? Het is een functie; maar die functie berust op wederkerigheid. Het is een geheel. Het zijn twee kanten van één en dezelfde medaille. Op het ogenblik, dat men dat uit het oog verliest en beide proclameert als tegengestelde waarden, als strijdelement, vernietigt men de maatschappelijke opbouw en de mogelijkheden ervan. Uw land ziet op het ogenblik de gevolgen daarvan. Om het eens heel eenvoudig te zeggen:

In Nederland is men zozeer uitgegaan van de rechten van de werknemer dat de situatie ontstond waarin de werkgever zich alleen kon handhaven door de onredelijkheid van de werknemer over te nemen. Hierdoor ontstond er een starre dogmatische houding, die bij beiden sterker zal worden - ongeacht hun begrip voor elkanders noodzaken - naarmate zij de onmogelijkheid beseffen om ten koste van elkaar voordelen te verwerven. Het enige voordeel dat zij echter kunnen verwerven ligt juist in hun samenwerking. Maar dat moet men niet tegen een vakbond-bonze zeggen.

Wat dat betreft, als u vraagt wat nu vakbond-bonzen zijn, dan zijn dat fopbonbons: het ziet er lekker uit, maar wat erin zit deugt meestal niet. Die mensen mogen het eerlijk menen, maar waar het om gaat, beseffen ze kennelijk niet. Het gaat niet om macht, het gaat om samenwerking. Het gaat niet om winst ten koste van de ander, het gaat om een levensmogelijkheid voor beiden die voor beiden aanvaardbaar en bevredigend is.

Hetzelfde is het met de kerken. Naarmate een kerk zich scherper afzet tegen het heidendom, hoe meer ze haar roeping verloochent. Jezus heeft tegen zijn leerlingen gezegd, dat zij het zout der aarde moesten zijn. Maar als je zout zomaar proeft zonder dat er wat bij komt, dan krijg je er gauw genoeg van. Het is een noodzakelijk ingrediënt van de gerechten. Op het ogenblik, dat het zout probeert zich helemaal boven alle andere ingrediënten te stellen, is het hele gerecht verzout. Het zout wordt daarin opgelost en wat er overblijft is een onsmakelijke prak. Kijk maar eens wat de godsdiensten ervan gemaakt hebben!

Hier ziet u dus: macht - of ze nu theocratisch moet zijn of democratisch of kapitalistisch wordt genoemd - op zichzelf is een dwaasheid, omdat de macht nooit kan bestaan uit een eenzijdigheid. Maar waar veelzijdigheid is, daar is macht de uitdrukking van het gezamenlijk vermogen van zeggenschap.

De dwaasheid van de politiek is wel, dat zij zeggenschap hoger acht dan eenheid; dat ze ten koste van alles macht wil handhaven en juist daardoor samenwerking onmogelijk maakt.

De dwaasheid van de politiek is, dat ze met drogbeelden en beloften het onmogelijke tijdelijk schijnbaar waarmaakt, maar niet beseft hoe verbitterd degenen zijn die in de schijn geloven, als ze met de werkelijkheid worden geconfronteerd.

De intrige van de oudheid leeft voort. O, nu misschien als een woordenduel, maar het is er nog steeds. De politieke moord, al is dat nu misschien meer een reputatiemoord dan wat anders, speelt nog steeds een rol. Men werkt liever met schandalen dan met nieuwe mogelijkheden. Men zal lie-

-ver een nieuwe wet indienen dan een onjuiste wet aanpassen. Men wil altijd aan de top staan. Dat kan niet. Als een mens de ontwikkelingen in de wereld ziet, dan moet hij beseffen dat binnenkort de hele wereld in een enorme chaos zal veranderen eenvoudig omdat degenen die elkaar nodig hebben in feite elkaar bestrijden.

De landen hebben elkaar nodig. Europa met haar industrie heeft de derde wereld met haar grondstoffen nodig en omgekeerd. Ze moeten geen tegenstanders zijn. Integendeel, ze moeten proberen samen te leven, dan gebeurt er wat. Al die standen en systemen die tegen elkaar vechten hebben elkaar nodig. Als denkbeeld mogen ze bestaan, maar ze kunnen alleen zichzelf rechtvaardigen door de vrede die ze brengen, niet door de oorlog die ze oproepen.

Je kunt spreken over de noodzaak van werkgelegenheid en winst. Maar dat is alleen juist, indien je steeds meer wilt hebben, niet als je allen meer geluk wilt geven. Het is een tegenstelling scheppen in plaats van een samengaan. Het is de krankzinnige tegenstelling waar uw wereld aan laboreert.

Als we heel globaal rekenen, dan kunnen we zeggen dat er op dit moment in Nederland ongeveer 230.000 werklozen zijn en ongeveer 60.000 arbeidsplaatsen, daarbij inberekend de plaatsen die door te dure buitenlandse arbeidskrachten worden ingenomen, omdat Nederlanders er niets in zien. Stel nu dat die chaos zich voortzet, wat gebeurt er dan? Alleen voor uw land: als men steeds blijft vechten om wie de baas zal zijn, komt er een ogenblik dat niemand meer iets heeft. De werkloosheid zal dan binnen enkele jaren zelfs kunnen oplopen tot ruim 400.000, bijna een half miljoen in anderhalf jaar, als ze het te gek maken. Maar indien men zou samenwerken, indien men al die begrippen van winstmaken en eigen belangrijkheid opzij zou zetten, dan zou - als iedereen wil bijdragen aan het geheel - die werkloosheid eveneens binnen enkele jaren kunnen teruglopen tot schattingsgewijs 100.000 à 120.000. De mogelijkheid om de werkloosheid verder te doen verdwijnen zou dan zeker aanwezig zijn. Voor wie zich realiseert wat dat alleen voor uw land betekent is de keuze een enorm grote. Ik vrees, dat men voor de macht kiest. Maar wanneer dan niets meer te redden is, blijft er alleen maar strijd over.

Strijd is niet alleen disharmonie, het is ook het steeds meer onmogelijk maken van harmonie. Het is het op den duur onbereikbaar maken van de oprechte en eerlijke samenwerking. Die samenwerking is het enig mogelijke. Ik wil niet al te hoog schatten, maar u zit nog zo'n 8 à 9 jaar van de kritieke periode af, daarna moet er een opbouw komen. En wel om de doodeenvoudige reden dat, wanneer die opbouw niet komt, dan is er geen wereld meer. Er is natuurlijk wel een wereld, maar dan is er sprake van een zodanige deterioratie (verval) van het menselijk ras en de menselijke maatschappij op korte termijn, dat een groot deel van het menselijk ras gewoon te gronde gaat. Ik neem niet aan, dat dat gebeurt. We moeten dus aannemen, dat er voordat de 90er jaren van deze eeuw beginnen, een samenwerking moet komen die belangrijker is dan de tegenstelling; dat men tezamen eerst eens moet proberen een doel te bereiken voordat men erover gaat kletsen wie nu eigenlijk de belangrijkste is.

De wereld zal dan langzamerhand kunnen groeien naar een mensheid waarmee op den duur iets wordt bereikt wat dichtbij anarchie ligt: een wereld waarin de samenwerking vrijwillig is, maar gelijktijdig je eigen mogelijkheden en betekenis temidden van de mensen worden bepaald door de wijze waarop je de anderen weet te bereiken en voor de anderen betekenis wint door wat je zelf bent en doet.

O, er zal heus nog wel geld zijn, maar het zal niet meer zo'n betekenis hebben. Geld is een handig ruilmiddel, maar het is nooit een zelfstandige waarde geweest en zal dat ook nooit zijn. Men zal dan niet meer spreken over financiering van iets. Men zal spreken over de noodzaak der

dingen. Dat wil dan zeggen, dat op betrekkelijk korte termijn - ongeveer 200 jaar - de wereld harmonisch geworden kan zijn en dat de tegenstellingen - zeker op de continenten en misschien zelfs de spanningen tussen de continenten - wegvallen. De mensen zullen dan niet meer spreken over heerschappijen maar over mens zijn. Maar als de mensen werkelijk mens willen zijn, dan is er geen plaats meer voor politiek, dan is er geen plaats meer voor mensen die beroepshalve namens anderen spreken, dan is er alleen plaats voor mensen die op hun tijd en op hun plaats bereid zijn om de verantwoordelijkheid te dragen, die anderen hun tijdelijk geven en die bereid zijn die verantwoordelijkheid onmiddellijk aan anderen over te dragen op het ogenblik, dat zij hun eigen tekorten beseffen.

Dat is een toekomstdroom. Maar het is de droom waaruit het gehele harmonische bestaan (de kosmos) in de materie kenbaar zou kunnen worden. Want je kunt niet verstandelijk politiek bedrijven en gelijktijdig goddelijke krachten in de mens volledig tot uiting laten komen.

U moet nog dit onthouden: Als u een politicus ziet, moet u nooit zeggen: Bah, wat een vervelende man. U moet altijd zeggen: Ach, wat een arme kerel. Hij snapt nog niet dat samenwerken belangrijker is dan manoeuvreren om je eigen inzicht of je eigen zin tegen het besef en de wil van anderen in te laten prevaleren.

-3-

COM M E N T A A R.

Als je begint met commentaar op de politiek,
suggereren zich onmiddellijk rijmwoorden als kliek en ziek.
En in de buurt van sinterklaas
het "makkers staakt uw wild geraas".
Want ziet men zo in deze tijd
geheel de politieke strijd,
dan vraagt men zich eigenlijk af:
wat is voor dit onbegrip der werkelijkheid de straf?
Je kunt in deze tijd alles goed berijmen.
Je kunt desnoods Den Uyl met Dolle Mina lijmen
of Dolle Mina met Den Uyl, want 't is toch één pot nat.
Eigenlijk hebben we dat de laatste tijd genoeg gehad.
Zo moet ik toch in deze tijd een sinterklaasrijm spreken,
ik wil niet over politiek of over mensen ooit de staf gaan breken,
die Sinterklaas nog met zich draagt.
Maar 't lijkt mij wel wat veel gevraagd
om met een innerlijk beseffen van wat je zijn moet en moet doen
toch nog te spreken over politiek als iets van goed fatsoen.
Het zal ongetwijfeld en ik weet dat best
heel wat mensen ergeren. En al hebben ze de pest,
ik wil ze heus niet tergen.
Maar wat ik zeg - het is heus waar -
de politiek maakt alles krom en daardoor wordt 't leven raar.
En zeldzaam wordt op aarde het geluk
en de geschillen breken vree en het genoeg stuk.
Wanneer ik kijk naar politiek en naar de kerkelijkheid,

dan vraag ik soms: hoe komt de mens zo dwaas, zo zelfgereid dat hij niet meer zelfs lachen kan om eigen dwaze streken? Van gevoel voor humor is mij, eerlijk en oprecht gezegd, bij politici en bij clery slechts zelden iets gebleken. O, ik weet het wel, de pastoor lacht om een pastoorsmop; hij weet dat het een mopje is en een ander vaak vergeet dat het ook waar kan zijn. En zo gaat het met de politiek. Een leuke grap gaat er wel in. Maar stel toch nooit jezelf bloot en zie nooit in hoe dwaas je bent, want dat is de politieke dood.

In dit korte commentaar zou ik het volgende willen zeggen:

Politiek is een kwestie waardoor de werkelijkheid wordt vervalst. Daar de werkelijkheid de kostbaarste munteenheid is waarin we ons leven kunnen uittellen, moeten vervalzers onmiddellijk worden gearresteerd.

Alle ideologieën en dogmatiek zijn in feite eenzijdigheden waardoor we worden afgeleid van de werkelijkheid van ons bestaan. Daarom zou men een ieder, die deze dingen wil opleggen langzaam aan zichzelf moeten laten ondergaan wat het betekent voor het bestaan, als je in een dogma leeft; een wet die niet je eigen is, maar die een ander je geeft en die je dus moet ondergaan.

Ik zou de mensen ook graag willen zeggen, dat het begrip van eigenwaarde in het bestaan niet ligt in het feit dat je geboren bent. Per slot van rekening, zelfs al bent u der dagen zat, u kunt niet zeggen: Aan het geboren worden heb ik zelf schuld gehad. U bent op de wereld gekomen en wat u van uzelf maakt, is dat wat u voor anderen betekent. Dus zeg niet: Iemand heeft mij hier gemaakt en de kosten daarvan zijn voor weinig werk mijn vrede, mijn geluk, mijn lust. Ik heb dit alles in kosten uitgerekend. Want zo loop je alleen maar stuk.

Ik zou willen zeggen: Als je jezelf bent en je eigen wegen gaat, zoekend naar geluk, naar doelmatigheid misschien in het zijn en in het contact met andere mensen samen, dan vind je toch een werkelijkheid van leven waarin alle geestelijk zijn en alle geestelijk streven als vanzelf zijn plaats zal vinden.

De belangrijkheid van het bestaan kan niet politiek worden uitgedrukt. Je kunt het niet in godsdienst omschrijven. Je kunt het niet in economische beginselen neerleggen. Altijd weer wordt alles geleid naar de mens zelf. Het is de mens zelf die bestaat. Het is de mens zelf die zijn verantwoordelijkheid moet dragen, niet voor zijn evennaaste maar voor zichzelf. Je bent aansprakelijk voor wat je zelf bent en wat je zelf doet.

Als je anderen dwingt tot ongeluk, dan is dat jouw schuld, niet die van de fout door anderen gemaakt. Als je een ander niet de hulp geeft die hij nodig heeft op het moment dat die nood waarlijk bestaat, dan ben je schuldig. Jij, niet de ander omdat hij zichzelf in die noodsituatie heeft gebracht.

Als je denkt dat het leven vervelend is, dat het eigenlijk weinig inhoudt en dat dingen als godsdienst, politiek, economie aan je voorbij gaan, vergeet dan niet dat je leeft in een wereld die nog steeds erdoor bepaald wordt. Probeer dan tenminste door je eigen manier van leven en denken iets anders het aanzijn te geven; iets van een menselijkheid die sterker is dan alle dagdromen, die geënt op de werkelijkheid alleen maar ontsporingen van theorieën ontketen.

Ik heb gezegd: het commentaar zal kort zijn deze keer. Ik geloof niet dat u veel behoefte heeft aan lange redevoeringen of aan nog meer sinterklaasrijmen om u op deze manier te wijzen op de belangrijkheid van al datgene wat er is besproken. Als u die zelf niet beseft, dan heeft u geen be-

langstelling voor een bepaald deel van het leven. Maar u leeft ermee. Of u nu geïnteresseerd bent in politiek of niet, uw leven wordt daarvoor bepaald. Besef dan tenminste wat ze is.

U kunt misschien zelfs een bepaalde godsdienst aanhangen of geen enkele godsdienst als juist willen erkennen, maar de godsdienst is een belangrijke factor in uw maatschappij, in de manier waarop de mensen met elkaar omgaan, in de dromen die ze dromen. Besef tenminste dat het bestaat.

Zo is het met de economie ook. Ach, die economie zal misschien niet zo belangrijk zijn als sommigen pretenderen. De wereld draait heus wel door. Maar als u niet weet wat er aan de hand is, als u niet beseft hoe deze dingen ook voor u een rol spelen, hoe u zelf een factor bent in dit geheel, hoe kunt u dan ooit bewust leren leven?

Een wereld in wording betekent een wereld die zich verder moet ontwikkelen. Maar kan ze zich verder ontwikkelen, als de hele zaak vastloopt in een onbenul dat niet meer bereid is om de belangrijke verschijnselen van de huidige ontwikkeling te registreren, kennis te nemen van de fouten daarvan en van de mogelijkheden die voor de eenling gelegen zijn in hetgeen er nu bestaat.

Mijn vraag is niet, of u het allemaal zo interessant vindt. Ik weet wel, er zijn een hele hoop mensen die zeggen: Ach, in godsnaam laat die politiek thuis en zit niet over God te redeneren, want al die dingen, ik ben er ziek van! Maar waarom bent u er ziek van? Omdat u de belangrijkheid ontkent of omdat u er zelf op de een of andere manier geen weg mee weet? Probeer in ieder geval uit te maken wat ze voor u betekenen. Probeer te begrijpen hoe u dat wat u voelt als juist dan moet uiten en uitleven.

Het is altijd weer een oproep tot de mens, dat geef ik graag toe. De meeste mensen zeggen: Het gebeurt buiten mij om, ik kan er toch niets aan doen. Maar als iedereen dat zegt, dan zijn de enkelingen de baas die belust zijn op macht of op hun gelijk, die fanatiek hun eigen versie en visie van leven willen doorzetten ten koste van alles. Onthoudt u één ding: Een dictator leeft alleen bij de gratie van het onbenul van zijn onderdanen. Een kerkelijk regeerder kan het leven van anderen alleen beïnvloeden door de dwaasheid van hen, die niet bereid zijn in zichzelf God te zoeken en daarom naar iemand zoeken die Hem op een plaatje laat zien en hun vervolgens de zegen heeft, opdat ze die later zeker zullen krijgen. Deze dingen zijn uw zaak.

De economie is niet een kwestie van "de grote mannen", het is een kwestie van elke mens. De godsdienst is niet een zaak van degenen die het weten en het ons wel vertellen. Het is een zaak van wat je in jezelf vindt en van een waarheid die je zelf kunt leven.

Politiek is in feite een verschijnsel dat je moet kennen, moet erkennen en waarop je moet reageren, wil je op je eigen manier de harmonie in je wezen en in de mensheid helpen bevorderen. Elke mens is mede aansprakelijk voor het geheel; en wel in de mate waarin hij door het gebruik van zijn gehele vermogen bewust juister kan ageren en reageren dan anderen.

Met deze commentaren heb ik dan meteen het blok afgesloten van deze drie lezingen. De volgende keer gaat het over iets anders.